

THE IMPORTANCE OF MUSIC EDUCATION IN PREVENTING VIOLENCE IN PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS

One of the major problems of our country is to encourage the demand and usage of the information on the path of being an information society, make the information a problem solving instrument and a life style.

In recent years, it is seen that there has been a serious increase in the violence and fight scenes at schools and rise of the violence acts at schools day by day indicates that these events will continue increasingly unless an urgent solution is found.

Music is a socio-cultural phenomenon. Although it is used as an instrument of entertainment in daily life, it has crucial functions. Teaching music to young people develops their intelligence, capacity of perception and learning, forming physical and mental coordination and creativity. From this point of view, music education plays a vital role in revealing the individual talents, living together, being able to work together and determination of responsibility lines and consequently taking the tendency to violence of the young people under control.

Anahtar Kelimeler : Eğitim, Müzik Eğitimi, Şiddet

Key Words : Education, Education of music, Violent

GİRİŞ

İnsan beyni, yapısı ve özellikleri bakımından oldukça karmaşık olup bilim ve teknikteki gelişmeler ışığında sürekli araştırılmaktadır. Batılı psikologlar yaptıkları çalışmalarla bazı insanların eğitim hayatlarında diğerlerinden ne tip dış etkenler sayesinde daha başarılı olduklarını, bazı çocukların diğerlerinden nasıl daha hızlı öğrendiklerini araştırmaktadırlar. Bu noktada müzikologlar ve tıp adamları ortak çalışmalar yaparak müziğin çocuğun zihinsel gelişimi, eğitim hayatı ve genel bilişsel beyin fonksiyonları üzerindeki etkilerini incelemiş ve incelemeye devam etmektedirler. Yaptıkları genel tespit, müziğin anne karnından itibaren öğrenme gelişim sürecinin bir parçası olduğudur. Bu konuda önce müziğin gelişim ve öğrenme sürecindeki genel faydaları ve sonrasında da zihinsel gelişim, öğrenme ve akademik performans etkilerinin irdelenmesi gerekmektedir.

Son dönemlerde şiddetin değişen yüzü, hem ana-babaları, hem eğitimcileri hem de toplumun genelini kaygılandırarak boyutlara ulaşmıştır. Şiddetin taraflarının şiddeti değerlendirmeleri ve nasıl çözüleceğine dair önerileri pek bilinmiyor. Okullardaki şiddetin nedenleri, ne tür şiddet olayları yaşandığı, şiddeti kimin ve hangi kurumların ne tür tedbirlerle önleyeceği, ailelerin ve okul yönetimlerinin sorumluluklarının neler olacağı, kimlere ne tür görevler düştüğü, neden son zamanlarda ürküten boyutlara geldiğine yönelik pek çok soru hâlâ cevapsızdır.

Çocukların ve gençlerin potansiyellerini geliştirebilmeleri, kendilerini yarınlara hazırlayabilmeleri, iyi bir insan, iyi bir yurttaş, bilinçli bir üretici ve tüketici olabilmelerinde okulların güvenli olması temel koşuldur. Okulların güvenli olması öğrenci, öğretmen, yöneticiler ve diğer okul görevlilerinin sorumluluklarını en iyi bir şekilde yerine getirmelerini sağlar. Okul içinde ve dışında yaşanan şiddet olayları, okuldaki güvenlik sorunlarını gündeme getirmiştir. Öğrenciler, velileri çaresiz; öğretmen ve idarecileri ilgisiz ve yetersiz olarak değerlendirmektedir¹.

Okulda şiddet olgusu gazetelerin birinci sayfalarında manşet haber haline geldi. Okulda şiddetin artıp artmadığı, şiddetin yaygınlığı ve dereceleri önemli bir tartışma ve araştırma konusudur. Şiddet olaylarına yönelik tepkiler ise sorunun boyutlarının belirlenmesi ve en etkin müdahalelerin uygulanması açısından daha önemli bir tartışma konusudur.

Şiddeti besleyen nedenler arasında ise ekonomik, kültürel, sosyal psikolojik etkenlerin olduğu üzerinde bir yoğunlaşma vardır. Eğitim sisteminin yarattığı eşitsizliklerin, toplumsal gelir adaletsizliğinin, bir bütün olarak yaşanan yoksullaşma sürecinin, işsizlik ve göçlerle beraber bu durumu tetiklediği düşünülüyor.

Sosyal sorunlara karşı toplumun iki temel yaklaşımı vardır: Birincisi sorunları reddetmek; ikincisi ise sorunları, sorunların varlığını kabul etmektir. Sorunların varlığını kabul etmemek, tıpkı

* Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi Erzurum

**Ünye Anafarta İlköğretim Okulu Müzik Öğretmeni

1-<http://www.habervitrini.com/haber.215851>

Türkiye'deki okul içi şiddet olayları gibi, topluma geçici bir rahatlak vermektedir. Zamanında gerekli müdahaleler yapılmadığı için sorun daha da içinden çıkılmaz hale gelebilir.

Eğitim-öğretim etkinliklerinin başarılı bir şekilde yapılabilmesi, okulların fiziksel ve psikolojik olarak güvenli olmasını gerektirmektedir. Güvenlik kaygısı, öğretmenin ve öğrencilerin performansını düşürür. İlgisizlik, bilgisizlik, yetersizlik ve çaresizlik okulda şiddet sorununun artırmaktadır.

Suç önleme yöntemlerinden biri olan "hedef güçlendirme" (target hardening) ancak belli yer, zaman ve durumlarda geçici sonuçlar doğurur. Her okula bir polis anlayışı, ekonomik ve sosyal olarak onaylanabilecek bir proje değildir.

Ülkemizde sosyal sorunlara karşı "geleneksel bakış açısı", çözüm yollarının da "geleneksel bakış açısına" göre belirlenmesine neden olmaktadır. Bunun sonucu sorunun kaynağı ve çözüm önerileri yanlış, eksik ve yetersiz olamaya mahkûm olmaktadır. Fiziksel önlemler sosyal ve kültürel önlemlerle desteklenmediği sürece okulda şiddet devam eder.

Okul yöneticileri, öğretmenler ve veliler sürekli çalışacakları bir mekanizma kurmalı; sorunlar, çözüm önerileri ve sorumlu kişi ve kuruluşları belirlemeli, onları bilgilendirmelidir. Öğrencilerin, öğretmenlerin şiddet algılamaları ve tepkileri aynı değildir. Bir öğrenciye kötü isim takma, çok derin izler bırakabilirken; aynı şiddet türü başka bir öğrencide çok fazla bir etki bırakmayabilir. Örneğin, ailesinde sürekli şiddet olaylarına tanıklık eden bir öğrencinin şiddet uygulaması veya şiddete maruz kalması kendisi için sıradan bir durum olabilir. Başka bir öğrenciye yapılan sözlü veya fiziksel bir saldırının izi, öğrencinin yaşamı boyunca devam edebilir. Bu nedenle şiddetin türleri, şekli, derecesi hakkında ayırım yapılmamalıdır. Şiddet, büyük, küçük, zararlı, zararsız diye kategorileştirilemez. Her türlü şiddet, kabul edilemez bir davranıştır.

Günümüz okullarındaki şiddetin artması, yarınımızın toplumu hakkında da işaretler vermektedir. Şiddetten uzak bir toplum olabilmemiz için, okulların, farklı bireylerin bir arada barış içinde yaşamayı öğreten kurumlar olması gerekmektedir. Öğrenciler arasında çatışmaların uzlaşmaya dönüştürülebilmesi, bireyler arasındaki farklılıkların çatışma değil, toplumsal zenginlik kaynağı haline getirilmesi hedeflenmelidir. Bu hedef, başta aile, okul, toplum ve siyaset tarafından belirlenecek ortak vizyon ve misyonlarla gerçekleştirilebilecek bir

idealdir. Bu ideale her okula bir polis göndererek, okulları güvenlik teknolojilerinin temel müşterileri haline getirilerek, toplumlumu "gözetim toplum" haline dönüştürerek ulaşılamaz. Şiddetin kaynağı, çözüm yollarının ortaya çıkarılması ve tartışılmasıyla mümkündür.

ŞİDDET ve TELEVİZYON İLİŞKİSİ

Televizyonun aile içi iletişimi ciddi bir biçimde etkilediği gerçeği günümüzde herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Şiddet içerikli yayınlar çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. Çocuğun aile fertleri ile arası açılmakta, algılamaları şiddet içerikli mesajlar dışında zayıflamakta, öğretmeni ve arkadaşları ile problem yaşamakta, farklı doğruları olmadığı için mnhakemesi zayıflamakta ve bunların bir sonucu olarak da olumlu kavramları anlamada ve değerlendirmede güçlükler yaşamaktadır.

Bu durumun çeşitli nedenleri vardır.

*Özellikle son yıllarda toplumdaki gelir adaletsizliğinin ve yoksullaşma oranının artması,

*Göç nedeniyle başta büyük kentler olmak üzere çeşitli yerleşim birimlerinde oluşan kontrolsüz yapılaşma ve yerel düzeyde kendi yönetim düzeneklerini oluşturan bir takım grupların sayısındaki artış,

*İşsizlik olgusu, gelecek kaygısı ve gençler arasında sisteme dönük güvenin aşınması,

*Kültürel yozlaşma ve yabancılaşma: kalabalık sınıflar; yazılı basının ve görsel medyanın şiddet unsurları içeren programlarındaki artış, ilk akla gelen nedenlerdir.

Son yıllarda okullarda öğrenci ve öğretmenlerin maruz kaldıkları şiddet olaylarını geleceğe yönelik berr tehdit hem de önemli bir uyarı olarak değerlendirmek gerekir. Günümüzde öğrencilerin aksiyon, macera, gerilim, korku türünde filmleri izlemeyi tercih etmesi, yine internet kafelerde savaş ve dövüş oyunlarının gençler tarafından öncelikle tercih edilmesi anlamlıdır.

Öğrenciler yaşadığı ekonomik ve sosyal sorunlardan kaynaklı hırçınlıklarını okul ortamında yarattıkları gruplaşmalar ile farklı alanlara yansıtma eğilimine girmektedir. Pek çok genç, sinema, tv gibi kitle iletişim araçlarından aldığı ve önüne sunulan dünyadan yaptığı çıkarımlarla kısa yoldan önemli biri olmayı istemektedir.

Sorunu çözmek, günü birlik müdahalelerle değil, uzun vadeli eğitim politikalarıyla mümkündür. Bunun için başta öğrenci ve eğitimciler olmak üzere, eğitimin tüm bileşenlerine yönelik olarak kültürel ve sosyal yönden tatmin edecek altyapı çalışmalarının hızlı bir biçimde gerçekleştirilmesi şarttır. Veli,

öğrenci, öğretmen eğitimi önem kazanmaktadır. Çünkü gençliği anlama, algılama, sorunlarına çözüm üretebilmek ve bu alandaki yetenekleri açığa çıkarmak için eğitimin ne kadar önemli olduğu ortadadır.

Bu noktadan hareketle müzik eğitimi, bireysel yeteneklerin ortaya çıkması, birlikte yaşama, birlikte iş yapabilmek ve sorumluluk çizgilerini belirlemede çok önemli bir rol oynamaktadır.

MÜZİK EĞİTİMİ

Şiddet açısından risk taşıyan okullarda okul politikaları ve idarecilerin problemlere yaklaşım tarzı önemlidir. Şiddetle savaşmada en önemli faktörlerden biri de sanat eğitimi ve onun bir dalı olan müzik eğitimidir.

Eğitim; toplumsal yaşamın, kültürel etkinliğin içeriğinde yer alan önemli bir olgudur. Bilgi ve beceri yönünden olumlu tavır geliştirme, kişinin ilgi, eğilim ve yetilerine, toplumun geleceğe dönük beklentilerine uygun gelişmeler eğitimin geniş kapsamında yer alan etkinliklerdir.²

Sanat eğitimi; bireye kendi yaşantısı yoluyla, amaçlı olarak belirli sanatsal davranışlar kazandırma ya da bireyin davranışında olumlu değişiklikler oluşturma sürecidir.³

Müziği duymak ve yaratmak gibi yaşamdaki akışın kavranmasında da müzik vardır. Yaşamak, yaşamdaki müziği duymakla anlamlıdır. İnsana, onun müziğini duyacak biçimde yaklaşabilme, özgürce yaratmasına izin verecek biçimde destek olabilmek, bireylerin birbirlerini anlayabilmesi ve iletişim kurabilmesinde çok önemli bir yer teşkil etmektedir.⁴

Şayet birbirimizin müziğini duyarsak bireyler arasındaki iletişim problemi büyük oranda aşılacaktır.

MÜZİĞİN GENEL FAYDALARI

Müzik, sosyo-kültürel fenomendir. Gündelik yaşamda eğlence aracı olarak kullanılmasına rağmen önemli fonksiyonları vardır. Bu fonksiyonların incelenmesi söz konusu olduğunda, kapitalist üretim ilişkilerinden, müzik beğenisine kadar oldukça geniş alanı kapsayan bütüncül çalışma perspektifine yönelmemiz gerekir.

Müzik dinlemenin ve müzikle uğraşmanın faydaları çok boyutludur. Müzik, çocukların kendini ifade etme yeteneklerini geliştirir. Estetik, yaratıcı ve yapıcı düşünme kapasitelerini artırır. Müzikle birlikte disiplin gibi konular çocuğa yavaş yavaş aşılanabilir. Müzik akademik performansı da olumlu etkiler. Okul çağındaki çocukların daha hızlı okumaları; yazma, anlama ve düşünmede öğrenme güçlüğü çeken çocukların eğitimleri; stresin ve sıkıntının azaltılması yine müzikle başarılabılır. Bilim adamlarına göre müzik, bilişsel düşünme kabiliyetini artırmaktadır. Bilişsel düşünme ile müzik arasında güçlü bir ilişki olduğundan müzikle uğraşanlarda ya da sık müzik dinleyenlerde beyin aktivitesi artmaktadır. Almanya'da Friedrich Schiller Üniversitesinde yürütülmüş araştırmalar sonucunda profesyonel ya da amatör olarak müzikle uğraşan insanların beyinlerinin daha büyük olduğu belirlenmiştir. Düzenli olarak müzik aleti çalmanın beynin görme, duyma, hareket etme ve koordinasyonla ilgili bölümlerinin büyümesini sağladığını tespit edilmiştir.⁵ Araştırma çerçevesinde, müzikten anlamayan ve müzikle amatör veya profesyonel olarak ilgilenen kişiler seçmişlerdir. Yapılan MR (manyetik rezonans) görüntülerinin müzisyenlerin beyinlerinin daha büyük olduğunu açıkça gösterdiğini belirlemiş, müzisyenlerin beyinlerinde duyma, görme, hareket etme ve koordinasyonla ilgili bölgelerde daha fazla "gri madde (gri hücre)" olduğunu saptamışlardır. Ayrıca MR görüntülerinden müzik aleti çalan ve günlük hayatta ağırlıklı olarak sağ elini kullandığını ifade eden kişilerin aşında sol ellerini de daha sık kullandıklarını tespit ederken, sürekli müzik aleti çalmanın beynin büyüklüğünü olumlu etkilediği sonucuna varmışlardır. Bunu da beynin kaslar gibi egzersiz yaptıkça büyüdüğünü; örneğin, piyano çalmanın notaları algılayan beynin tuşlara dokunan parmaklara ve pedallara basan ayağa emir vermesiyle bir koordinasyon oluşturarak beynin birden fazla bölgesini aynı anda çalıştırdığını, çok yönlü düşünmeyi ve bağlantılar kurmayı sağladığını, dolayısıyla da beynin kullanımını geliştirdiğini belirtmişlerdir.⁶

Müziğin bebek gelişimi üzerindeki etkilerini belirlemek için batıda yapılan pek çok araştırmadan elde edilen sonuçlara göre müziğin anne karnından itibaren bebeklerin psikolojik, bilişsel ve bedensel gelişimlerine birçok olumlu etkiye sahip olduğunu işaret etmektedir.

Müziğin öğrenme potansiyeline katkısı üzerine çalışmalar yapmış olan Bulgar psikiyatrist ve eğitimci olan Lozanov' yaptığı araştırmalarda kolay

2-YILDIRIM, Cemal; "Eğitim Felsefesi", Anadolu Üniv., Yayınları, No: 184, Ankara, 1987.

3-UÇAN, Ali; "İnsan ve Müzik- İnsan ve Sanat Eğitimi", Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 1996. s.123

4-<http://www.metu.edu.tr/home/www41/ahmet-inam/muzik.htm>

5- Gordon Shaw, Keeping Muzart in mind, San Diego: Academic Press, 2000.

Klasik müzik dinleyen çocuğun IQ'su 5 puan fazla, <http://www.haberx.com/n/183743/klasik-muzik-dinleyen-cocugun-iqsn.htm>, 02.04.2005.

6-Melik Duyar, Hafıza ve Zekayı geliştiren frekanslar, http://www.megahafiza.com.tr/Music_the_food_of_Neuroscience?, Nature, Vol.434, 17 Mart 2005, Nature publishing group, s. 312-315.

ve kalıcı öğrenmenin beyin alfa dalgası ortamın dayken gerçekleştiğini belirlemiştir. Lozanov'un test ettiği belli ritimdeki bazı klasik müzik parçalarının beyin dalgalarını 8 Hz. İle 12 Hz. Aralığına düşürerek beyin alfa dalgaları yaymaya başlamasını sağladığını gözlemlemiştir. Lozanov'a göre en etkili parçalar 60 vuruşlu, largo tempolu, 3/4 'lük ya da 4/4'lük barok müzik eserleridir.⁷

Müzik de tıpkı matematik ya da satranç gibi yüksek beyin fonksiyonları gerektirir. Müzikle uğraşmak aynı zamanda iyi gelişmiş "spatial" zekânın temelini atar. Spatial zekâ,⁸ görsel dünyayı algılayabilme, nesnelerin görüntülerini zihinde oluşturabilme ve bunların farklılıklarını kavrayabilme yetisidir. Müzik dersleri, sınırları eğiterek beyin korteksindeki algısal gelişmeyi sağlar. Biyologlar yeni doğmuş çocuğun beynindeki fazla sayıdaki hücrelerin bir kısmının sınırlarla birbirine bağlanmış hücre ağının dışında kaldığını belirtmektedirler. Shaw ve Rauscher'in araştırmaları bu temele dayanmaktadır; piyano ya da diğer enstrümanların eğitiminin bu sinirsel bağlantıyı güçlendirdiğini ve çocuk zekâsını %46 oranında artırdığını ortaya koynaktadır. Rauscher'e göre müzik, zihinsel imgelemeyi ve bu imgeleri, notaları kullanarak müziğe dönüştürmeyi gerektirir. Dolayısıyla müziğin, fen ve matematikle bu açıdan çok ortak yönü vardır. Çocuklara müzik öğretmek onların zekâlarını, algılama ve öğrenme kapasitelerini, bedensel ve zihinsel koordinasyon kurlmalarını ve yaratıcılıklarını geliştirir.⁹

2006 yılında Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Sosyolog Prof. Dr. Adnan Gümüş' ün yaptığı, Türkiye genclinde 7 bölgede, 30 il merkezinde bulunan 278 ilköğretim ve 207 ortaöğretim kurumunu kapsayan ve il merkezlerindeki ilköğretim ve ortaöğretim müzik öğretmenleri ile öğrenci sayılarının karşılaştırmasını konu alan araştırmanın sonuçlarına göre, bir müzik öğretmeni başına ilköğretimde 2.025 ve ortaöğretimde 1.883 öğrenci düştüğü tespit edilmiştir. Bu araştırmadan elde edilen veriler ışığında, öğrencilerin birbirleriyle olan iletişimi, sosyal ve kültürel yönlerinin geliştirilmesinde sanat eğitimi ve onun bir dalı olan müzik eğitiminin ne kadar önem taşıdığı bir kez daha ortaya konmuştur.¹⁰

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan deneyler ve uygulamalar; bebek anne karnından itibaren müziğin kullanımının beyin işleyişine olumlu etkilerini sayısal ve bilimsel verilerle ortaya koymaktadır.

Müziğin çocuğun bilişsel gelişimine ve akademik performansına etkileri konusunda araştırmalar, psikolog, müzikolog ve tıp adamlarınca bala sürdürülmektedir.

O halde neler yapılmalıdır? Kısa, orta ve uzun vadeli planlar yapılarak uygulanmaya konmalıdır. Ülkemizde tüm kurumlar plan yapımında epeyce mesafe almıştır. Bununla birlikte uygulanmayan planlar atıl duruma gelmektedir. Şiddet önleme çalışmaları, eğitim politikasından ayrı olarak ele alınmaz. Tüm bakanlıklar ve genel müdürlükler düzeyinde sorumlu mekanizmalar belirlenmeli ve onların görev tanımları, yapılacak çalışmalar bir takvime bağlanmalıdır. Okulda şiddetin önlenmesi ulusal bir proje haline gelmelidir. Bu projenin uygulanması da sürekli olarak denetlenmelidir. Şu sorulara verilecek yanıtlar şiddetin önlenmesine olumlu katkılar sağlayacaktır: Hangi kurum, kimler projede belirlenen görevlerini yapmıyor? Projenin aksayan tarafları nelerdir? Bu projenin uygulanması sürecinde karşılaşılan zorluklar nasıl aşılanabilir?

Orta ve uzun vadede yapılacak çalışmalar arasında "gerçek ve imaj" arasındaki ayrımı yapmayan çocukların, şiddet içeren yayınlardan ne derece etkilendiği saptanmalıdır. Medyanın, çocukların ve gençlerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecek yayınlara geçit vermemesi gerekmektedir. Okullarda yaşanan şiddet olayları hem psikolojik, hem de sosyolojik bir sorun olarak ele alınmalıdır.

İlk ve orta öğrenim kurumlarında şiddetin kontrol altına alınmasında müzik eğitimine daha fazla ağırlık verilmesi son derece önem taşıyan bir konudur.

Okulda şiddetin önlenilmesi için, sorun fark edildiğinde gecikmeksizin müdahalenin yapılması gerekmektedir. Müdahalenin yöntemi önemlidir. Temel amaç sorunu anlamak ve en etkin müdahale yöntemini uygulamaktır. Korkutma, bastırma, ayıplamanın uzun vadede çözüm olmadığı bilinmektedir. Bunların yerine sosyal faaliyetlere, özellikle müzikal etkinliklere daha fazla yer verilmelidir. Öğretmenlerimizin topluma yansıyan şiddet dalgasının geriletilmesinde önemli bir rolleri vardır. Bu bakımdan, okulları esir alan şiddet ve çeteleşme olgusunun önüne geçmek için eğitim-öğretim kurumlarında müzik eğitimi kavramı üzerine bilgilendirici, eğitici, açıklayıcı etkinlikler düzenlenmelidir.

Şiddet probleminin kontrol altına alınması için, tüm ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına en az bir müzik öğretmeni kadrosu verilmesi gerekmektedir.

7-<http://www.nisanocukevi.com.tr/muzik.aspx>

8-Spatial zekâ, görsel dünyayı algılayabilme, nesnelerin görüntülerini zihinde oluşturabilme ve bunların farklılıklarını kavrama yetisine verilen ad

9-Gordon Shaw :2000, <http://www.haberx.com>

10-DİNÇER,Alaaddin., "İkibin öğrenciye, bir müzik öğretmeni", <http://www.egitimsen.org.tr/index.php?yazi=720>

KAYNAKÇA

BAHAR, Halil İbrahim "Okulda Şiddet Polisiye Yöntemlerle Önlenemez" Gözetim Toplumunun İnşası.
<http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=215851>
25 / 3 / 2006

DİNÇER, Alaaddin., "İkibin öğrenciye, bir müzik öğretmeni",
<http://www.egitimsen.org.tr/index.php?yazi=720>

DUYAR, Melik., Hafıza ve Zekayı geliştiren frekanslar, <http://www.megahafiza.com.tr>. Music, the food of Neuroscience?, Nature, Vol.434, 17 Mart 2005. Nature publishing group, s.312-315.

Gordon Shaw, Keeping Mozart in mind, San Diego: Academic Press, 2000.
Klasik müzik dinleyen çocuğun IQ'su 5 puan fazla,
<http://www.haberx.com/n/183743/klasik-muzik-dinleyen-cocugun-iqsu.htm>, 03.03.2007.

İNAM, Ahmet, "Müzik Ve Felsefe"
<http://www.metu.edu.tr/home/www41/ahmet-inam/muzik.htm>

UÇAN, Ali; "İnsan ve Müzik- İnsan ve Sanat Eğitimi", Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 1996.

YILDIRIM, Cemal; "Eğitim Felsefesi", Anadolu Üniv. Yayınları, No: 184, Ankara, 1987.
<http://www.nisancocukevi.com.tr/muzik.aspx>
<http://www.habervitrini.com/haber.215851>